

Docentenhandleiding Themapakket 'taboegevoelige onderwerpen in de huisartsenzorg'

Belang van het bespreekbaar maken van taboegevoelige onderwerpen in de zorg

Deze handleiding is gemaakt om jou te ondersteunen. Maar alleen een handleiding is niet genoeg. Inclusieve zorg gaat namelijk over blijven leren. Dit is met vallen en opstaan. De handleiding is dus geen afvinklijst. Gebruik hem vooral voor praktische tips en achtergrondinformatie.

In Nederland mag je zijn wie je bent, zo mag je zelf bepalen van wie je houdt, met wie je trouwt en met wie je omgaat. Alleen niet overal worden dezelfde normen en waarden nageleefd. Binnen sommige gemeenschappen liggen thema's als relaties, seksualiteit en zelfbeschikking gevoeliger dan bij anderen. Het ontkennen van het recht op "zelfbeschikking" kan verstrekken gevolgen hebben. Denk aan huwelijksdwang en eengerelateerd geweld, maar ook bijvoorbeeld aan het inperken van bewegingsvrijheid, ontplooiingsmogelijkheden of persoonlijke vrijheden.

Als huisarts speel je een belangrijke rol in het voeren van het gesprek over thema's als seksualiteit, relaties, ouderschap en opvoeding. In gesprek met een patiënt kun je hen van waardevolle kennis voorzien. Onderwerpen zoals ernstig geweld of extreme sociale controle zijn vaak beladen en worden zelden spontaan ter sprake gebracht. Deze zogenoemde taboegevoelige thema's zijn omgeven door sociale normen die impliceren dat er niet over gesproken mag worden. Toch blijkt uit ervaring en onderzoek dat het juist waardevol is om deze onderwerpen wél bespreekbaar te maken, mits op een respectvolle en deskundige manier. Met de juiste kennis, houding en communicatieve vaardigheden kun je een veilige omgeving creëren waarin cliënten zich gehoord en gesteund voelen. Dit draagt bij aan het bieden van integrale en passende zorg. Bovendien waarderen patiënten het wanneer zorgverleners proactief en sensitief omgaan met moeilijke onderwerpen.

Met taboegevoelige onderwerpen bedoelen we hier onderwerpen als vrouwelijke genitale verminking, huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, achterlating en huwelijkse gevangenschap. Deze onderwerpen worden vaak omschreven als schadelijke praktijken, maar deze term wordt door veel mensen gezien als stigmatiserend. Daarom kiezen we er in de praktijk liever voor om te spreken over 'taboegevoelige onderwerpen', of – waar mogelijk – de thema's afzonderlijk te benoemen. Tot slot gebruiken we de term meisjesbesnijdenis en vrouwelijke genitale verminking (VGV) afwisselend. Hoewel beide termen hetzelfde betekenen, weten we uit ervaring dat meisjesbesnijdenis over het algemeen beter aansluit bij patiënten dan vrouwelijke genitale verminking (VGV).

Inhoud van het themapakket

Dit themapakket is bedoeld voor huisartsenopleidingen die aandacht willen besteden aan het bespreekbaar maken van taboegevoelige onderwerpen in de zorg, zoals meisjesbesnijdenis, huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, achterlating en huwelijkse gevangenschap. Dit themapakket is ontwikkeld door Pharos en Rutgers in samenwerking met de docenten, huisartsen in opleiding van verschillende huisartsenopleidingen, huisartsen en ervaringsdeskundigen. Op elke themakaart staat vermeld bij welke competenties uit het [landelijk competentieprofiel van de huisarts de inhoud aansluit](#). Het is dus toegespitst op huisartsenzorg, maar kan ook gebruikt worden voor andere zorgopleidingen. Je kunt dezelfde werkvormen aanhouden. Waar nodig maak je ze geschikt door de casuïstiek aan te passen aan het juiste werkveld. Het pakket bestaat uit drie themakaarten en deze docentenhandleiding. Elke themakaart belicht een ander onderwerp:

Themakaart 1: Vrouwelijke genitale verminking

Themakaart 2: Huwelijksdwang, huwelijkse gevangenschap en achterlating

Themakaart 3: Eengerelateerd geweld

Elke themakaart bevat leerdoelen, bronnen en werkvormen. Docenten en studenten van de huisartsenopleiding kunnen deze themakaarten gebruiken voor het vormgeven van de les. De drie themakaarten zijn te gebruiken op verschillende momenten in de opleiding.

De themakaarten hoeven niet chronologisch behandeld te worden. Er kan gekozen worden om eerst met themakaart 3 te werken en daarna naar themakaart 1 te gaan. Tijdens verkennende interviews met docenten en studenten van huisartsenopleiding kwamen enkele vakken/thema's naar voren waar deze themakaarten kunnen worden toegepast, zoals communicatie, aanhoudende lichamelijke klachten (ALK), gynaecologie, seksualiteit en de lessen die studenten zelf invullen met thema's waar zij graag over bijleren. Zowel docenten als studenten kunnen deze themakaarten gebruiken bij de invulling van de les.

Voor de leesvriendelijkheid gebruiken we in deze handleiding en bij de themakaarten overal de term 'student'. Dit kan vervangen worden door 'AIOS'. En waar we spreken over 'docent' kan dat ook een AIOS zijn die deze les faciliteert.

Uitleg iconen

Elke werkvorm is aangeduid met verschillende iconen. Je kan in één oogopslag zien wat voor soort werkvorm het is. Hieronder staan de iconen beschreven.

Klassikaal

Deze werkvorm bevat elementen die klassikaal moeten worden uitgevoerd. Dit kan een opdracht zijn of een terugkoppeling.

Groepjes

Deze werkvorm wordt in groepjes uitgevoerd. Vaak staat het aantal erbij, maar dit kan je ook zelf invullen op basis van de hoeveelheid studenten.

Tweetallen

Deze werkvorm wordt in duo's uitgevoerd. Laat studenten zelf hun partner kiezen, of maak de duo's zelf. Een werkvorm in tweetallen is vaak een veiligere stap om vervolgens klassikaal de opdracht te bespreken.

Individueel

werkvormen met dit icoon worden individueel uitgevoerd.

Video

Deze icoon geeft aan dat er een video wordt gebruikt voor de werkvorm. Zorg dus dat je deze kan afspelen in de les.

Onderzoeken

Deze werkvorm bevat elementen waarbij studenten iets moeten onderzoeken. Dit kan in duo's, groepjes of individueel. Vaak maken ze gebruik van websites of brochures om informatie te vinden.

Reflectie

De werkvormen met dit icoon geven aan dat de student reflecteert op diens rol als professional. Dit helpt om het belang van de kennis en vaardigheden te benadrukken. Vaak kun je dan ook verwijzen naar de kwalificatie-eisen vermeld op de themakaart.

Casussen

Deze werkvorm maakt gebruik van casussen. Meestal zijn de casussen toegevoegd aan de werkvorm, soms moet je deze zelf nog zoeken of maken.

Lesduur

De themakaarten zijn ontworpen voor een les van 90min. Eventueel kan er meer tijd genomen worden voor de groepsopdrachten of nabesprekingen. Ook kunnen de werkvormen gebruikt worden over verschillende lessen of sessie. Hierin kun je het onderwijs passend maken binnen de duur van de betreffende onderwijsactiviteit. Bij elke werkvorm is een inschatting van tijdsduur vermeld. Je kan er ook voor kiezen om sommige werkvormen uit te breiden, in te korten of extra werkvormen toe te voegen.

Om tijdens de lessen dieper op een onderwerp in te kunnen gaan, staat aan het begin van de themakaart aangegeven wat de student voor de les kan voorbereiden.

Benodigheden

Voor de meeste themakaarten heb je alleen een presentatiescherm nodig en de themakaart zelf. Soms heb je voor werkvormen prints, papier of stiften nodig. Kijk van tevoren wat jij nodig hebt om de themakaarten en werkvormen zo goed mogelijk uit te voeren.

Op de [website van Rutgers](#) vind je de volledige lijst met bronnen, begrippen en eventueel casussen. Deze kun je gebruiken voor het uitvoeren van de themakaarten en als achtergrondinformatie. We proberen deze lijst zoveel mogelijk up-to-date te houden.

Randvoorwaarden, tips en handvatten

Kennis en bewustwording vormen een belangrijke sleutel bij deze thema's. Het bespreekbaar maken van taboegevoelige onderwerpen in de (eerstelijns)zorg, en daarmee thema's als vrouwelijke genitale verminking, huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, achterlating en huwelijkse gevangenschap, is een belangrijke taak voor huisartsen. Het biedt ruimte en veiligheid aan patiënten om erover te praten. Cultuursensitief werken en inclusieve zorg dragen bij aan persoonsgerichte zorg. Tegelijkertijd kan het voor docenten en studenten een lastig (en soms spannend) onderwerp zijn om te bespreken in de groep. Misschien is het de eerste keer dat je dit onderwerp integreert in je lessen. Of heb je al vaker het onderwerp aangekaart maar heb je meer handvatten nodig. Soms is het een moeilijk gesprek en juist daarbij zullen deze themakaarten helpen. Je krijgt randvoorwaarden, tips en handvatten om jezelf en collega's goed voor te bereiden. Uiteindelijk wordt het dan net zo gewoon als de andere onderwerpen waarover je lesgeeft.

Omgaan met diversiteit

Hoewel de groep studenten niet altijd een directe afspiegeling is van de maatschappij, is juist dát een belangrijke reden om aandacht te besteden aan diversiteit in opvattingen, normen, waarden, wensen en grenzen. Studenten brengen verschillende achtergronden en perspectieven mee, maar bepaalde stemmen of ervaringen kunnen ondervertegenwoordigd zijn. Dit maakt het des te belangrijker om bewust ruimte te creëren voor het bespreken van taboegevoelige onderwerpen. Soms staan opvattingen haaks op elkaar of op de mening van jou. Om deze verschillen op een veilige manier tot uiting te laten komen is het belangrijk goede afspraken met elkaar te maken aan het begin van de lessenreeks.

Veiligheid in de groep

Om taboegevoelige onderwerpen in de groep te bespreken is veiligheid essentieel. Als docent is het belangrijk dat je hier sensitief voor bent, en dit kan waarborgen. Juist bij gevoelige onderwerpen als vrouwelijke genitale verminking en eengerelateerd geweld. Besteed hier sowieso aan het begin van de les aandacht aan, en laat het daarna ook regelmatig terugkomen.

We hebben enkele tips opgeschreven:

- Vier de diversiteit aan meningen, normen en waarden en stimuleer dat we open blijven staan om te luisteren naar elkaar.
- Verwijs telkens terug naar de professionele houding die je aanneemt als begeleider. Als begeleider moet je verschillende competenties eigen maken die te maken hebben met taboegevoelige onderwerpen, zoals vermeld in het competentieprofiel.
- Doe aan het begin van de les een rondvraag. Zo kun je als docent checken of er studenten zijn die al in aanraking zijn geweest met een van deze thema's. Wellicht wil de student hier iets over delen? Dit kan bijdragen aan het vergroten van vertrouwen en veiligheid in de klas.
- Je kan eventueel aangeven dat je het zelf ook een moeilijk onderwerp vindt, maar wel belangrijk genoeg om je eigen ongemak aan te gaan.
- Voorkom stereotyperingen. Zo zorg je voor het voorkomen van discriminatie en vooroordelen. [Movisie](#) heeft hier enkele algemene tips voor geschreven en specifiek voor [het geven voorlichting over lhbtqi+ personen](#).
- PRILS: methodiek voor goede afspraken en een veilige sfeer. Wordt vooral gebruikt bij lessen over seksualiteit en seksuele vorming, maar kunnen ook worden toegepast bij taboegevoelige onderwerpen. Maak samen met de klas aan het begin van de les afspraken over veiligheid. Schrijf deze samen op, zodat je er tijdens de les naar kan verwijzen. PRILS heette voorheen PICKASOLL. PRILS staat voor Privacy, Respect, Iedereen is anders, Lachen mag en Schaamte mag. Voor een volledige omschrijving [klik hier](#).

Persoonlijke ervaringen van studenten

Deze themakaarten gaan over taboegevoelige onderwerpen. Het kan zijn dat studenten persoonlijke ervaringen hebben rondom deze thema's. Houd hier rekening mee. Tijdens het bespreken van de themakaarten kan het voorkomen dat het vragen, ervaringen of emoties oproep bij studenten die te maken hebben met deze thema's. Zorg dat je hier ruimte voor inbouwt tijdens de les of biedt studenten de mogelijkheid buiten de les om bij je binnen te lopen. Als studenten geconfronteerd worden met negatieve ervaringen, trauma's of andere problemen kun je ze altijd de optie geven om de les niet bij te wonen. Zorg dat de opleiding hier nazorg voor kan bieden (bijvoorbeeld via de decaan of vertrouwenspersoon).

Relatie tot de praktijk

AIOS zijn al professional en werken in de praktijk als deel van hun opleiding. Tijdens hun basisopleiding hebben ze al werkervaring opgedaan. Dit zijn nuttige ervaringen die je mee kan nemen in het bespreken van de themakaarten. Laat studenten reflecteren op hun ervaringen in de praktijk, misschien brengen ze een interessante casus in. We weten ook dat professionals niet altijd de juiste kennis en vaardigheden hebben om taboegevoelige onderwerpen bespreekbaar te maken. Een student kan deze professionals dus ook tegenkomen tijdens diens werk. Een goede kans voor de studenten om het geven van voorlichting over taboegevoelige onderwerpen te oefenen, en de kans voor de professional om diens kennis bij te spijkeren. Geef studenten mee dat ze altijd bij jou als docent kunnen aankloppen als ze in de praktijk tegen problemen aanlopen.

Colofon

Datum: 30-04-2026

Opmaak: Rijser | Studio Print Druk, Renate van Rooijen

Heb je vragen over het themapakket?

Stuur dan een mail naar
communicatie@rutgers.nl of
info@pharos.nl.

copyright © Rutgers en Pharos 2025

